

Я. В. ГУР'ЄВА

викладач

Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна академія"

Харківської обласної ради

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано різні підходи до визначення поняття, умови, рівні та напрями педагогічної творчості й погляди сучасних науковців на розвиток педагогічної творчості майбутнього вчителя початкової школи в умовах вищого педагогічного навчального закладу України. Розглянуто наукові доробки та досвід передових учених щодо визначення підсистем і рівнів творчої педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкової школи.

Ключові слова: педагогічна творчість, творча діяльність майбутнього вчителя початкової школи, професійно-педагогічна діяльність.

Оновлення суспільства та його радикальні зміни – суперечливий, складний і тривалий процес, пов'язаний із пошуком нових шляхів та засобів здійснення перетворень у всіх сферах життєдіяльності людей, що зумовлює необхідність цілеспрямованої участі в цьому процесі саме творчих особистостей, тому що недостатня творча активність фахівців різних галузей, відсутність ефективних стимулів професійного розвитку й реалізації особистості – основні фактори, які заважають втіленню нових ідей, задумів, нових цільових настанов та орієнтацій.

На сучасному етапі розвитку суспільства процеси демократизації й гуманізації надають сприятливі умови для творчості кожної особистості. У такому цивілізованому суспільстві формування особистості та її творчих можливостей стає головною метою всіх суспільних відносин, адже в умовах становлення суспільства розвиток майбутнього вчителя початкової школи потребує реорганізації навчального процесу у ВНЗ, що надасть можливість формувати суспільно-активну, творчу особистість педагога.

Сьогодні державі вкрай потрібні вчителі, здатні до творчої діяльності в розв'язанні освітянських проблем, тому стратегічним напрямом діяльності педагогічного ВНЗ є формування й розвиток ерудованої, креативної та творчої особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Проблема формування й розвитку творчої особистості вчителя висвітлена в наукових дослідженнях філософів, психологів і педагогів. Цей проблемі приділяли увагу науковці Б. Г. Ананьєв, В. І. Андрєєв, Ю. К. Бабанський, Н. А. Бердяєв, С. М. Бондаренко, В. А. Бухвалов, І. Г. Герашенко, Р. М. Грановська, В. І. Загвязинський, І. А. Зязюн, В. А. Кан-Калик, Н. В. Кичук, Л. М. Лузіна, А. К. Маркова, Н. Д. Ніканоров, Я. О. Пономарьов, М. М. Поташник, С. А. Рубінштейн, Л. І. Рувинський, С. О. Сивоєва, Н. Ф. Талізін, В. А. Цапок, Р. Х. Шакуров та ін.

У психолого-педагогічних працях науковців з'ясовано суть основних категорій проблеми, визначено специфіку педагогічної творчості та шляхи її реалізації в педагогічному процесі.

Метою статті є аналіз поглядів сучасних науковців на визначення поняття педагогічної творчості та дослідження спрямованих на розвиток майбутніх учителів початкової школи умов, рівнів і напрямів педагогічної творчості.

Творчість є однією з властивостей людини й людства загалом, однак у різні історичні періоди вона реалізувалася різною мірою. Саме тому суспільство завжди створювало певні умови для розвитку креативних проявів в особистості, яка здатна до творчого перетворення світу. Науковці зазначили, що на особистісному рівні формуються, розвиваються й реалізуються творчі людські можливості, з яких, зрештою, складаються можливості суспільства [8, с. 167].

Варто наголосити, що творчість – це необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку й розкриття як особистості та є основою формування педагогічної талановитості вчителя.

У сучасній науковій літературі науковці визначають творчість як діяльність, кінцевим результатом якої є створення якісно нового, що вирізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю.

Досліджуючи філософські аспекти творчості, В. А. Цапок стверджує, що вона сприяє розвитку особистості, її самореалізації в процесі створення матеріальних і духовних цінностей [14, с. 7].

Визначаючи виняткову значущість творчого розвитку особистості, Л. С. Виготський писав, що творчість – це діяльність людини, спрямована на створення нового: чи то речей зовнішнього світу, чи то умовиводів або почуттів, властивих самій людині [15].

Підкреслюючи суспільну значущість творчості, С. А. Рубінштейн вважав її діяльністю зі створення нового, оригінального, що входить не тільки в історію розвитку творця, а й в історію розвитку науки, мистецтва тощо [9].

З вищезазначеного випливає, що творчого педагога розуміють як особистість, межі творчості якої охоплюють дії від нестандартного розв'язку простого завдання до нової реалізації унікальних можливостей людини, професіонала в певній галузі, як людину, яка володіє такими якостями, як рішучість, вміння не зупинятися на досягнутому, сміливість мислення, вміння бачити далі від того, що бачать його сучасники й що бачили його попередники.

Варто наголосити, що мета педагогічної творчості вчителя полягає у створенні сприятливих психолого-педагогічних умов для розвитку потенційних можливостей кожного учня в освітньому процесі. Ефективність розвитку дитини значною мірою визначатиметься освітнім середовищем, скоординованою діяльністю всіх суб'єктів, причетних до її виховання та вдосконалення.

Творчий учитель необхідний сучасній початковій школі, адже відомо, що формування творчої особистості учня неможливе без власної творчості вчителя. Педагогічна творчість має дві сторони: творчість самого організатора освітнього процесу – учителя початкових класів і творчість учнів як необхідна умова вдосконалення вчителя й розвитку творчих можливостей дітей. Учитель як суб'єкт педагогічної творчості повинен бути сформований як творча індивідуальність, яка включає в себе творче мислення та здатність до творчої діяльності [11].

Сучасна психолого-педагогічна література по-різному розглядає поняття педагогічної творчості. Педагогічна творчість, як зазначає А. К. Маркова, це завжди пошук і знаходження нового: виявлення педагогом варіативних нестандартних способів вирішення педагогічних завдань або створення нових оригінальних підходів окремих прийомів, перебудова відомого педагогічного досвіду.

В. І. Андрєєв розглядає поняття педагогіки творчості як “науки про педагогічну систему двох діалектично зумовлених видів людської діяльності: педагогічного виховання та самовиховання особистості в різних видах творчої діяльності і спілкування з метою всебічного та гармонійного розвитку творчих здібностей як окремої особистості, так і творчих колективів” [2].

В. С. Шубинський наголошує, що педагогіка творчості – це особлива галузь педагогічної науки, яка виявляє закономірності формування творчої особистості [15].

Л. І. Рувинський тлумачить педагогічну творчість як пошук учителем нових рішень, постановку нових завдань, застосування нестандартних прийомів діяльності [11].

Педагогічний словник визначає педагогічну творчість як оригінальне й високоефективне вирішення вчителем навчально-виховних завдань, збагачення теорії та практики виховання й навчання [6].

Розуміючи творчість як об'єктивну рису педагогічної діяльності вчителя, Л. М. Лузіна стверджує, що формування та розвиток творчої індивідуальності вчителя означає вироблення в нього особливого ставлення до професійної діяльності як способу життя [5].

Досліджуючи роль педагогічної творчості, С. О. Сисоева наголошує, що вона приводить до професійної й особистісної самореалізації вчителя в процесі педагогічної діяльності, оскільки в процесі педагогічної творчості творчий розвиток учнів виступає як метою діяльності вчителя, так і засобом творчого розвитку особистості самого вчителя, підвищення його професійної компетентності й рівня педагогічної майстерності [13, с. 11–12].

Науковці В. А. Кан-Калик і М. Д. Нікандров виділяють основні умови перетворення діяльності вчителя на творчу:

- усвідомлення себе як творця в педагогічному процесі;
- усвідомлення сутності, значення й завдань власної педагогічної діяльності, її мети;

– сприймання вихованця як особистості в педагогічному процесі (як об'єкт і суб'єкт виховання);

– усвідомлення власної творчої індивідуальності [4].

Загалом педагогічна творчість учителя – це педагогічна діяльність, спрямована на розвиток потенційних можливостей кожного учня в освітньому процесі, для якої властивим є:

– виникнення проблемних ситуацій та суперечностей;

– наявність об'єктивних (соціальних, матеріальних) і суб'єктивних (знання, уміння, особистісні якості, мотивація, творчі здібності) умов для творчості;

– об'єктивна чи суб'єктивна новизна й оригінальність процесу та результату;

– соціальна та особиста вага й прогресивність (педагогічна творчість учителя робить певний внесок у розвиток суспільства та особистості);

– діалектична взаємозумовленість впливу на розвиток дитини та вчителя зовнішнього й внутрішнього самовдосконаленості особистості (виховання та самовиховання, розвиток і саморозвиток тощо).

Для визначення рівня педагогічної творчої діяльності вчителя початкової школи треба розглядати різні напрями його педагогічної діяльності. В. І. Андреев досить цікаво визначає п'ять підсистем у педагогічній творчій діяльності вчителя.

1. Дидактична підсистема характеризує ступінь володіння вчителем змістом навчального матеріалу, формами, методами, засобами ефективної організації навчальної творчої діяльності учнів.

2. Виховна підсистема характеризує творчу педагогічну діяльність учителя із забезпечення психолого-педагогічних умов для формування кожного учня як особистості через активну життєву діяльність вихованців, їх творчий розвиток, самореалізацію своїх потенційних можливостей у різних видах діяльності.

3. Організаційно-управлінська підсистема характеризує творчу педагогічну діяльність учителя з розвитку здатності до самоуправління й комунікації.

4. Підсистема самовдосконалення характеризує творчу педагогічну діяльність учителя з підвищення своєї професійної та загальної культури, із самовиховання й саморозвитку професійно значущих якостей, педагогічної колективності, створення своєї творчої лабораторії.

5. Громадсько-педагогічна підсистема характеризує професійний, громадський та особистісний рейтинг учителя [2].

У наведених підсистемах педагог може перебувати на різних творчих рівнях:

1. Репродуктивний: вчитель, працюючи на основі вироблених до нього методик, рекомендацій, досвіду, відбирає ті, які найбільше відповідають конкретним умовам його праці, індивідуально-психологічним особливостям учнів.

2. Раціоналізаторський: вчитель на основі аналізу свого досвіду, конкретних умов своєї педагогічної діяльності вносить корективи у свою роботу, удосконалює та модернізує її.

3. Конструкторський: вчителя на основі свого досвіду, знань психолого-педагогічних особливостей учнівського колективу, використовуючи існуючі методики, конструює свій варіант вирішення педагогічної проблеми;

4. Новаторський: вчитель вирішує педагогічну проблему на принципово нових засадах; виявляє новизну, оригінальність, високу результативність.

Аналіз наукових праць В. І. Андрєєва, Я. А. Пономарьова, С. О. Сисоевої та інших науковців дав змогу визначити творчі якості педагога, формування яких допоможе майбутнім учителям початкової школи здійснювати творчу професійну діяльність, а саме: відкритість і інтерес до нового, здатність до висування гіпотез, оригінальних ідей, винахідливість та пошук нових форм, методів, засобів навчально-виховної діяльності, проблемне бачення, гнучкість у пошуках альтернативних підходів до вирішення педагогічних проблем, творча фантазія, розвинена уява, уміння переносити знання й досвід у нові ситуації; здатність до дослідної діяльності; пошуково-перетворювальний стиль мислення; здатність до міжособистісного спілкування, до співпраці та взаємодопомоги у творчій діяльності.

Система вищого педагогічного навчального закладу передбачає оволодіння майбутнім учителем початкової школи нововведеннями у сфері освіти й виховання, новими реаліями та тенденціями суспільного розвитку, а головне – педагогічною творчістю. Відповідно творча діяльність має характеризувати професійну діяльність майбутнього вчителя початкової школи. Стрижнем творчих процесів в освіті є установка вчителя на творчий пошук упровадження новітніх досягнень психолого-педагогічної науки у власну практику, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду, прагнення до освоєння й застосування нових педагогічних технологій, активних форм і нових методів організації освітнього процесу, а також розробка вчителем нових технологій навчання і виховання та впровадження їх в освітню практику [13]. Відповідно, педагог повинен уміти генерувати нові, оригінальні ідеї, знаходити нетрадиційні способи вирішення проблемних педагогічних ситуацій, тобто володіти креативністю мислення [1, с. 196–203].

Висновки. Таким чином, аналіз поглядів сучасних науковців на визначення поняття педагогічної творчості та дослідження спрямованих на розвиток майбутніх учителів початкової школи умов, рівнів та напрямів педагогічної творчості, дає змогу стверджувати, що розвиток педагогічної творчості є необхідною умовою освітнього процесу вищого педагогічного навчального закладу й складовою праці майбутнього вчителя початкової школи. Такий учитель власною творчою діяльністю надасть можливість відкрити учням нові шляхи до знань, роздумів і розвитку власних можливостей.

Подальшого розвитку дослідження потребують педагогічні погляди, а також методи й форми розвитку педагогічної творчості майбутніх учителів початкової школи.

Список використаної літератури

1. Olena Antonowa. Technologia rozwoju kreatywności pedagogicznej przyszłych nauczycieli / pod reakcją: Wasyła Kremienia, Tadeusza Lewowickiego, Swietłany Sysojewej / Wyższa szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN – Warszawa – Kraków, 2010. – S. 196–203.
2. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. – Казань, 1988. – 228 с.
3. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя / В. И. Загвязинский. – Москва, 1987. – 159 с.
4. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество учителя / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – Москва, 1987. – 159 с.
5. Лузина Л. М. Формирование творческой индивидуальности учителя в педвузе / Л. М. Лузина. – Ташкент, 1986. – 98 с.
6. Основи педагогічної творчості вчителя : навч.-темат. план і прогн. курсу для педагог. спеціальностей вищих навч. закл. / С. О. Сисоєва, В. І. Барко, І. В. Бушовський та ін. – Київ, 1991. – 32 с.
7. Поташник М. М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт : пособие для учителя / М. М. Поташник. – Киев, 1988. – С. 5–60.
8. Психологія і педагогіка життєтворчості : навч.-метод. посіб. / В. Даній, Г. М. Нещен, Л. В. Сохань, І. Т. Єрмаков та ін. – Київ, 1996. – 792 с.
9. Рубинштейн С. А. Проблемы общей психологии / С. А. Рубинштейн. – Москва, 1976. – 424 с.
10. Рувинский Л. И. Теория самовоспитания / Л. И. Рувинский. – Москва, 1973. – 263 с.
11. Сидоренко Т. Творчість у діяльності вчителя / Т. Сидоренко // Рідна школа – 2001. – № 5. – С. 55–57.
12. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. – Київ : Міленіум, 2006. – 344 с.
13. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студентів магістратури вищих навчальних закладів непедагогічного профілю / Т. І. Туркот. – Херсон, 2010. – 608 с.
14. Цапок В. А. Творчество (Философский аспект проблемы) / В. А. Цапок. – Кишинев, 1989. – С. 7.
15. Щербаков К. І. Вступ до спеціальності : навч. посіб. / К. І. Щербакова. – Київ, 1990. – 166 с.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2015.

Гурьева Я. В. Педагогическое творчество будущего учителя начальной школы

В статье проанализированы различные подходы к определению понятия, условия, уровни и направления педагогического творчества и взгляды современных ученых на развитие педагогического творчества будущего учителя начальной школы в условиях высшего педагогического учебного заведения Украины. Рассмотрены научные труды и опыт передовых ученых по определению подсистем и уровней творческой педагогической деятельности будущего учителя начальной школы.

Ключевые слова: педагогическое творчество, творческая деятельность будущего учителя начальной школы, профессионально-педагогическая деятельность.

Hurieva Y. Pedagogical Creativity of Future Primary School Teachers

The article analyzes the different approaches to the definition of concepts' conditions, levels and pedagogical creativity trend also it shows modern scientists views on the development of pedagogical creativity of future elementary school teachers in the conditions of higher educational establishments in Ukraine. The author observes the scientific work and the experience of leading scientists in the definition of subsystems and levels of creative pedagogical activity of future teachers of primary school.

In the modern educational process a future teacher of primary school should analyze carefully new trends and innovations of education. Creativity should characterize the professional activity of a future teacher of primary school, where the core of his creative process is the focus on creative search and implementation of the latest psychological-pedagogical science and practice achievements in their own professional work, study, compilation and dissemination of the best teaching experience, development, application and development of new pedagogical technologies, active forms and methods of organization of the educational process.

Key words: *pedagogical creativity, creative activity of a future teacher of primary school, vocational and educational activities.*